

Húsz év a barátság szolgálatában

A budapesti Bolgár Kulturális Központról

Budapesten, a Népköztársaság úja elején az egyik kirakatban bolgár kerámiák, népi szöttek, szőnyegek, babák, könyvek, hanglemek láthatók. Kissé távolabb, az út másik oldalán Petőfi és Hriszto Botev, a „bolgár Petőfi” képe néz ránk, alattuk a két költő-óriás műveinek magyar és bolgár nyelvű kiadásai. Odébb egy festőállványra helyezett tájkép, és a kedves látogatásra invitáló piaktól is jelzi, hogy a budapesti Bolgár Kulturális Központ előtt állunk.

Bent a központban most nagy a sűrűség-forgás. A munkatársak a központ fennállásának 20. évfordulójára készülnek. Számvetést készítenek, felméri a megtett utat, elemzik az eddigi munka eredményeit, és keresik az új, hatékonyabb formákat. Fő céljuk a barátság ápolása.

A magyarok és bolgárok kapcsolatainak másfél évezredes történelme van. Már a magyar eredetmonda, a Rege a csodaszarvasról is utal a két nép kapcsolataira, amikor Belár (bolgár) és Dül király leányait említi. A legrégebbi ösbolgár írásos emlékek között viszont megtalálható a bolgár fejedelmek listája, gyakran említi a Dulo nemzetiséget. De ha ez csupán monda is, az viszont történelmi tény, hogy a magyarok és a bolgárok

ősei a Kaspi-tenger mellékén évszázadokon keresztül egymás mellett vagy együtt éltek.

Az új hazába történő település után a két nép ismét szoros kapcsolatokat tart fenn egymással. Törökverő Hunyadi emléket ma is mintegy 60 bolgár népballada őrzi. A szabadságharc leverése után Kossuth és emigránsársai egy időre bolgár földön találtak menedéket, emlékeiket ma a sumeni Kossuth-múzeum őrzi. Az 1919-es magyar vörös hadsereg soraiban két bolgár alegység is harcolt. A második világháború végén a 3. Ukrán Front keretében harcoló I. bolgár hadsereg 130 000 harcosa is részt vett hazánk felszabadításában.

De a két nép kulturális kapcsolataira is sok példát lehetne felhozni. A XIX. század elején a budai Egyetemi Nyomda és más magyar nyomdák gondozásában jelentek meg az első nyomtatott bolgár könyvek, köztük Paiszj Hilendarkszkij „Szlávbolgár történelme” első nyomdai kiadása. A Kossuth-emigránsok szervezték meg az első bolgár zenekart, hatásukra indult meg a bolgár színijátás.

Ilyen előzmények után érthető, hogy a felszabadulás utáni években a két nép igyekezett továbbfejleszteni és új tartalommal megtölteni a régi kapcsolatokat. Ma-

gyarország és Bulgária az elsők között kötött kulturális csereegyezményt 1947. október 27-én. 1948. július 16-án kötötte meg a két ország az első barátsági, együttműködési szerződést. Ezek az okmányok jelentették az alapját annak a széleskörű tevékenységnek, amely alapján népeink megismerték egymás kulturális és művészeti értékeit. Ez a feladatot és a két népi közötti barátság ápolását az 1948-ban megnyitott szófiai Magyar Kulturális Intézet és az 1952-ben megnyitott budapesti Bolgár Intézet is eredményesen támogatja.

A Bolgár Kulturális Központ sokrétű tevékenységét nehéz röviden ismertetni. Húsz év alatt mintegy 6000 rendezvényt szervezett az országban, de tavaly már egy év alatt 550 rendezvénye volt. 1972-ben minden harmadik napon bolgár-magyar barátsági nap volt valahol az országban. Igen eredményesek a bolgár kultúra hetei, amelyek új, komplex formát jelentenek a központ tevékenységében. Különösen eredményesek voltak a Békés, Hajdú, Zala, Vas és Csongrád megyékben megrendezett hetek. Húsz éve működik Budapesten a Bolgár Kulturális Központ, de tevékenysége kiterjed egész Magyarországra.

A két ország barátsága és fejlődő együttműködése, a magyar párt-, állami, társadalmi szervek aktív támogatása, a magyar társadalom intenzív érdeklődése jelenti a tényezőket, amelyek pozitív hatással vannak a központ tevékenységére. A Bolgár Kulturális Központ tevékenysége eredményes, hasznos volt, elősegítette a két nép kapcsolatainak, barátságának fejlődését, erősödését. Feladatai, céljai a jövőben is változatlanok, csupán a munka formái változnak majd a korszerűbb és hatékonyabb formák irányában.

Lengyel Károly

A szövetkezeti demokrácia fórumai

Aranyigazságként mondjuk és így is értjük: a szövetkezetek gazdái a tagok. Nem egyenként, nem külön-külön, hanem együtt. Ez azt is jelenti természetesen, hogy a tagoknak joguk van beleszólni szövetkezetük életébe, sőt a mozgalmat hátrányosan érintő jelenségekre kötelesek is föl hívni a figyelmet. Ezek a jogok minden tagot külön-külön illetnek meg, és a kötelesek is így értendők.

A korábbi években az általános fogyasztási és értékesítő szövetkezetek, valamint a takarékszövetkezetek esetében nem érvényesültek mindig eléggé ezek az egyértelmű szempontok. Egy-egy ÁFESZ-hez néha négyöt közszeg is tartozik, a tagok száma egyiknél-másiknál az ötezeret is eléri, olyan közgyűlést tartani tehát, amelyen mindenki egyszerre részt vehetett volna, szinte lehetetlen volt. Küldöttgyűlésekre ruházták át a tagok a közgyűlési jogokat, ezek a fórumok azonban nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. A küldött, ha lelkiismeretes szöszölője volt is szélesebb körű közösségének, nem tudta mindig úgy továbbítani küldői kívánságát, ahogy a szövetkezeti demokrácia megkövetelte volna. A szövetkezeti törvény egyértelműen kimondja, hogy a szövetkezet legfőbb testületi szerve a közgyűlés — de ez indokolt esetben, ha az alapszabály is így rendelkezik, részközgyűlések formájában is működhet.

ÁFESZ-ekben, takarékszövetkezetekben a hónap közepétől tartják a részközgyűléseket, a lakásszövetkezetek — adottságaik lehetővé teszik — közgyűléseket tartanak. Feladatuk, ha nagyon tömören fogalmazunk, akkor is legalább kettős. A szövetkezet életéről, eredményéről vagy gazdálkodási kudarcairól itt szerkezeti legmegbízhatóbb és legrészletesebb értesüléseit a tagok, de ez a fóruma a tagok kívánságainak, javasla-

tainak, döntésre ösztönző észrevételeinek is. Akkor töltik be tehát feladatukat igazán a közgyűlések, illetve részközgyűlések, ha határozatokat hozó demokratikus intézményei lesznek a szövetkezeteknek. Ha fel sem merül például, még a napirendi pontok rosszul sikerültek is föl hívni a figyelmet. Ezek a jogok minden tagot külön-külön illetnek meg, és a kötelesek is így értendők.

Néhány körzeti ÁFESZ-nél a területi tagoltság és a tagság nagy száma miatt sok részközgyűlésre, néhol 80—100-ra is sor kerülhet. Elkerülhetetlen, hogy a szervezők, előkészítők munkájában némi rutinszerűség vagy fáradtság ne mutatkozzék. Mindenképpen arra kell törekedni, hogy ez sehol ne következzen sablonná. Pszichológiai tényezőknél számba kell venni, hogy adódhat részközgyűlés, ahol valamelyik szövetkezeti tag lényegtelen tényezőnek érzi magát, valahogy így gondolkodva: ténnyé én most javaslatot, de nem tudom, a másik 99 részközgyűlés miként vélekedne erről. Mindenképpen biztosítani kell az a termékeny közhangulatot, amely szöszölésre, gondolatok feltárására készíti

mindazokat, akik tudnak is mit mondani szövetkezetük érdekében. Ez pedig csak úgy biztosítható, ha minden javaslatra odafigyelünk, és minden elfogadható ötletet a fontosság sorrendjében meg is valósítunk. A tagság nemcsak gazdája, de ereje, élető eleme is a szövetkezeti mozgalomnak.

Egyetlen tanácsot szeretnénk még adni e fontos szövetkezetpolitikai fórumok lebonyolításához. A gazdálkodás belső mechanizmusa sokszor áttekinthetetlen szövevény az adminisztrációban járhatlan tagok előtt. Az egyes napirendek előadói ne fokozzák ezt érthetetlen értékelések halmozásával, felfoghatatlan szám adatok özönével. Ne tessékünk szem elől, hogy a „gazdának” tartozunk számadással, a közérthetőség, a tiszta, világos, egyértelmű beszéd elsőrendű követelmény. A ködös fogalmazásban eleve félrevezetés szándékát látja legtöbbször a tagság, és néha nem is csatlakozik a feltevésében. A ködösítés vagy mellébeszélés minden szövetkezeti fórumon üldözendő jelenség, még az úgynevezett kényes témák — a vezetők felelőssége, vagy bérezése — esetében is.

A szövetkezeti demokrácia élető fórumai a közgyűlések-részközgyűlések, minden felelős embernek azon kell munkálkodnia, hogy egészséges közéletünk tiszta levegője hassa át őket.

H. D.

A Filmbaráti Kör programja

Az országos szervek és a Csongrád megyei Moziüzemi Vállalat kezdeményezésére még ebben a negyedévben egy, a szokványos mozi látogatási formától eltérő módszert is bevezetnek. Az újítás a Filmbaráti Kör nevet viseli.

Arra már a korábbiakban is volt példa, hogy az úgynevezett filmmúzeumi előadások keretében a mozik normál műsortervében nem szereplő alkotásokat mutatnak be. A Filmbaráti Kör ennek a kezdeményezésnek egy differenciáltabb, nagyobb tömegeket érintő és mozgósító, tovább fejlesztett változata, amely figyelembe veszi, hogy az elmúlt évtized során különösen az ifjúság körében megnőtt az érdeklődés a művészeti ág iránt. Mind nagyobb azoknak a tábora, akik nem pusztán szórakozást, kikapcsolódást keresnek a mozikban, hanem mondanivalót, állásfoglalást, művészi kvalitásokat, tartalmi és formai újszerűséget, modernséget várnak a produkcióktól.

Egyelőre Csongrád megye öt városa közül négyben — Szegeden, Váscsánban, Makón és Szentesen — tartják majd a Filmbaráti Kör vetítéseit méghozzá úgy, hogy a vetítésekre egy meghatározott filmszínházban és minden második héten ugyanazon a napon, ugyanabban az időpontban kerül sor. Szegeden a Vörös Csillag Mozi; csütörtökön és pénteken a második és a harmadik előadáson.

A program március végétől május végéig: Közöny (olasz, rendezte: Visconti), Bartleby (angol, rendezte: A. Fridmann), Elszakadás (amerikai, rendezte: M. Forman) és egy májusban forgalmazandó új magyar filmalkotás. A meghirdetett — és a továbbiakban azt követő újabb — műsortervekre a Csongrád megyei Moziüzemi Vállalat bérletet is kibocsát, ára helykategóriánként változik. Külön bérletet vásá-

rolhat az ifjú mozilátogató közönség, a felnőtteknél lényegesen olcsóbb áron. Egyébként a Filmbaráti Kör iránt érdeklődők a Vörös Csillag Mozi pénztáránál kaphatnak részletes felvilágosítást.

Péter László

Irodalmi emlékhelyeink

13.

József Attila Szegeden

Központi egyetem, Dugonics tér 13. Eppen száz éves: Skalnitzky Antal tervei alapján Árieth Ferenc építette. Eredetileg reáltanodának, majd az árvíz után itt kapott helyet Somogyi Károly alapítványa, a Somogyi-könyvtár. 1883. október 15-én az úgynevezett királynapok keretében Ferenc József itt nyitotta meg a könyvtárat. Társaságában volt Jókai Mór is. 1891-ben át kellett engedni az épületet az újonnan idehelyezett királyi táblának. (Az új főreáliskola 1896-ban, a Közművelődési Palota 1897-ben épült föl.) 1921-ben viszont az ide telepített tudományegyetem kapta meg. Itt volt ekkor a bölcsészeti kar is; éppen József Attila távozása után. 1925 őszén költözött a megszűnt lezárolt épületébe, a mostani Ady térre.

József Attila tehát 1924 őszén ebben az épületben iratkozott be. Az első félévi anyakönyvi lapján lakásul a Templom tér 3. sz. szerepel, Koroknay Józsefnek, első verseskötete kiadójának, és éppen ez időben már második verseskötete készítőjének címe.

A fiatal költő először 1922 nyarán fordult meg Szegeden, (1920 őszén, amikor Pestről Makóra utazott gimnáziumi tanulmányainak megkezdésére, nem Szegeden át ment, mert a Maroszig még szerb megszállás alatt volt. Makó és Szeged közt a közlekedés csak 1921. augusztus 20-án után könnyült meg.) Juhász

Gyulát jött fölkeresni, aki biztató levéllel támogatja, s Koroknay mester révén újdonsült barátokat szerzett, akikkel 1922 őszén együtt szerepelt a Keck József szerkesztette *Lirai antológiában*. Itt jelent meg karácsony előtt első versesfüzete, amely elé Juhász Gyula írt meleg előszót. S utána is gyakran megfordult itt. 1923. május 20-án ő is jelen van a Juhász-jubileumon: szerepel a Közművelődési Palota oszlopai előtt készült csoportképen, *Babits, Juhász, Kosztolányi, Móra, Szabó Lőrinc* és mások társaságában. Gyámjának rokonainál, Böhm Sándoréknál is megfordul a *Szent Mihály u. 6.* alatt, s nyáron hosszabb időt tölt barátjéknál, *Kormányos Istvánéknál, a Takaréktár u. 6.* sz. ház udvarj szobáskájában. Ősszel, november 26-án ő is részt vett a színházban az *Igen író- és költőcsoport* nevezetes matinéján.

1924 őszén azután — Juhász Gyula és *Esperit* János tanácsára — a szegedi egyetemre iratkozott be. Tanulmányai mellett ekkor kapcsolódott be a munkásmozgalomba is: eljárt a Munkásotthonba, ahol atyai pártfogója és mestere, Juhász Gyula, mint a Munkásotthon kulturális bizottságának elnöke, gyakran tartott előadásokat. József Attila is hamarosan követete a példáját. 1925. március 8-i leveléből tudjuk, hogy az alsóvárosi pártszervezetben (*Pálffy u. 25.*) *A technikai kultúra kezdetei* címmel, a fővárosban pedig (*Debreceni u. 18/C*) *Szociális költészet* címmel adott elő.

1963 ősze óta az egyetem József Attila nevet viseli, s 1964-ben leplezték le a bejárattól balra álló egészalakos bronzszobrát, *Varga Imre* alkotását. A bejárattól jobbra pedig emléktábla idézi a híres verssorokat:

En egész népemet fogom,
nem középiskolás fokon
tanítani!

Születésnapomra

Ha megkérüljük az épületet, és a Somogyi utcaj borozó ajtaja elé állunk, fölpillanthatunk a Toldy és Somogyi utcák sarkán levő két elsőemeleti ablakra is: ezek mögött zajlott le 1925. március 30-án a híres *Horger-est*, József Attila nem csak előbb idézett versében, hanem énéletrajzában (*Curriculum vitae*) is megemlékezik róla, s főlemlegeti a két társát, akiket tanúként Horger szintén becitált, ami-

Tőzeg fűti az erőművet

Tőzegtüzelésű erőművek

szállításáról tárgyal a magyar Transelektro Külkereskedelmi Vállalat a szovjet Energomaszexport külkereskedelmi vállalattal. A lignites tőzeg eltűzése nehéz

műszaki feladat, s ezt a Magyar Hajó- és Darugyár az NSZK-beli Energie und Verfahrungsstechnik céggel közösen oldja meg, régebben kötött gyártási megállapodás alapján.

kor megfenyegette a *Tiszta szívvel* című verséért a fiatal diákköltőt. A két tanú — *Fehér Ede* csongrádi gimnáziumi tanár és *H. Kovács Mihály* miskolci gimnáziumi igazgató — egybehangzóan idézte föl a költő számára oly végzetessé vált jelenetet. *Fehér Ede* ragyogó tolat, művészi erővel örökítette meg; ez először a *Délmagyarország* 1954. július 25-i száma közölte, azóta a *József Attila Emlékkönyvben* (1957) is olvasható. Ebből idézek néhány részletet:

„Belépünk, közel megyünk az íróasztalhoz, ahol a professzor állva foglalatokodik. Megállunk. Az asztal sarkánál Attila. Szemben a professzorral Mihály, balra a bejáratnak hátul, ablakra nézőben én, Felénk fordul...”

— Kérem, József úr, ön egy verset írt a Szeged múlt vasárnapj számába. Többek között azt írta, hogy nincs se istene, se hazája. És hogy ha kell, eladja magát, és embert öl. Kérem, én a bölcsészeti kar álláspontját közlöm önnek: ön középiskolai tanár ilyen felfogással nem lehet, ilyenre nem lehet oktatni a magyar ifjúságot. Ön elvégezheti a bölcsészeti tanulmányokat, de tanári oklevelet, míg én itt leszek, nem fog kapni.

— De, professzor úr, mikor én azt a verset írtam, már három napja nem ett...

— Kérem (ezt a kérem-et igen élesen dobta közbe, elvágva Attila szavát), a verse megjelent. Csak ennyit akartam önnek közölni. Leült. Nem nézett fel.

A megszólító, kezdő szavakra oldalt néztem, Attilára. Láttam, hogy meglepetten elkomorolyodik, az addig bizalmat, szinte szolgálatkészséget kifejező arc hirtelen átalakul. Nagyon tudott örülni annak, ha megbiznak benne, ha érdemesnek tartják együttműködésre. Ezért követhetett be a hirtelen átalakulás, a meglepetés, majd a megdöbbenés. Nagy barna szemét tágra nyitotta, erőset nyelt, alsókarjait közelebb húzta magához, velük a tászkát és a kalapot... Kifelé menet erőltetett határozott volt a lépése. Mire az ajtón kiértünk, láthatólag már feldobozta magában az ügyet, s nyugodtan lépkedett, a küszöbről jobbra fordulva a folyosóra...

Haladunk a folyosón lefelé. Fejünket csóváljuk. Néhány szót beszélgetünk, de aztán Attila konok hallgatásba mélyed. Majd elkészőn tőlünk, s a Kársz utca irányába indul...